

Юшкевич Олена Геннадіївна,
доцент кафедри теорії та історії держави
і права факультету № 1 Харківського
національного університету внутрішніх
справ, кандидат юридичних наук,
доцент

ПСИХОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ КУРСАНТІВ – МАЙБУТНІХ СЛІДЧИХ

Питання особистісного розвитку курсанта у закладі вищої освіти (далі – ЗВО) зі спеціальними умовами навчання та формування його підготовки до майбутньої професійної діяльності є головними в теорії та практиці вдосконалення роботи сучасного вищого навчального закладу. Це зумовлено тим, що в процесі первинного опанування професії, яке відбувається на час навчання в вищому навчальному закладі, відбувається процес самовизначення людини в житті, формується його життєва та світоглядна позиції, опановуються індивідуалізовані засоби та прийоми діяльності, поведінки та спілкування [1].

Сучасний курсант ЗВО зі спеціальними умовами навчання, як і будь-який студент закладу вищої освіти, – це, в першу чергу, молода людина, яка має всі можливості до подальшого розвитку. Будучи найважливішим інтелектуальним потенціалом суспільства, курсант першого курсу – вчорашній школяр, який не має необхідного досвіду і відчуває гостру необхідність в його придбанні. У зв'язку з цим дуже важливо, щоб викладач направив діяльність курсанта-першкурсника на якомога швидшу адаптацію до самостійної роботи. Це має на увазі розвиток пізнавальної діяльності. Треба дати зрозуміти курсант, щоб він вів дану діяльність для оволодіння знаннями, вміннями і навичками, а не тільки для того, щоб успішно скласти іспити.

Курсанту притаманні загальні вікові особливості: біологічна (тип вищої нервової діяльності, безумовні рефлексії, інстинкти, фізичну силу та ін.); психологічна (єдність психологічних процесів, станів і властивостей); соціальна (суспільні відносини, якості, приналежність до певної соціальної групи і т.д.).

У плані загальнопсихічного розвитку курсанство (студентство) є періодом інтенсивної соціалізації людини, розвитку вищих психічних функцій, становлення всієї інтелектуальної системи і особистості в цілому. Якщо розглядати курсанство

(студентство), враховуючи лише біологічний вік, то його слід віднести до періоду юності як перехідного етапу розвитку людини між дитинством і дорослістю. Тому в зарубіжній психології цей період пов'язують із процесом дорослішання [2].

Разом з тим, вивчаючи конкретного курсанта, необхідно враховувати індивідуальні особливості кожного, особливо його психічних процесів і станів. Для нас важливо знати особливості переходу, розвитку від підліткового віку до юнацького. У цьому віці люди намагаються знайти своє місце в суспільстві, прагнуть зрозуміти себе, більш критично ставитися не тільки до себе, але і до інших.

Роки курсанства – своєрідний етап життєвого шляху. Основа цілком з'ясовна – навчання відповідно до мети, завданнями, а головне – мотивацією, обумовленої отриманням спеціальності в даному закладі вищої освіти.

Розвиток особистості курсанта під час навчання у ЗВО зі спеціальними умовами навчання на різних курсах має свою специфіку. Перший курс вирішує завдання залучення нещодавнього абітурієнта до студентських форм колективного життя. Поведінка курсантів відрізняється високим ступенем конформізму; у першокурсників відсутній диференційований підхід до своїх ролей. Другий курс – період найбільш напруженої навчальної діяльності курсантів. У життя другокурсників інтенсивно включені всі форми навчання і виховання. Курсанти отримують загальну підготовку, формуються їхні широкі культурні запити і потреби. Процес адаптації до цього середовища переважно завершений. Третій курс – початок спеціалізації, зміцнення інтересу до наукової роботи як віддзеркалення подальшого розвитку і поглиблення професійних інтересів курсантів. Нагальна необхідність у спеціалізації найчастіше призводить до звуження сфери різнобічних інтересів особистості. Відтепер форми становлення особистості у ЗВО зі спеціальними умовами навчання в основних рисах визначаються чинником спеціалізації. Четвертий курс – перше реальне знайомство зі спеціальністю в період проходження навчальної практики. Для поведінки курсантів характерний інтенсивний пошук більш раціональних шляхів і форм спеціальної підготовки, відбувається переоцінка курсантами багатьох цінностей життя і культури. П'ятий курс – перспектива швидкого закінчення ЗВО зі спеціальними умовами навчання формує чіткі практичні установки на майбутній рід діяльності. З'являються нові цінності, що стають все більш актуальними, пов'язані з матеріальним і

сімейним становищем, місцем роботи тощо. Курсанти поступово відходять від колективних форм життя ЗВО зі спеціальними умовами навчання [2].

Курсанти – майбутні слідчі мають під час навчання мають оволодіти знаннями та навичками, що притаманні слідчим у звичайному житті. Процесуальне становище слідчого, його соціально-рольова функція передбачають необхідність відповідності його особистості певним психологічним якостям (організаторські здібності, самоорганізація, гнучкість мислення, самостійність, спостережливість, відповідальність, акуратність, пунктуальність, тактовність, емоційна стійкість та ін.). У психології робилися спроби створити професіограму слідчого. Слід зазначити, що екстремальність умов роботи слідчого визначила високий ступінь значущості його інтелектуальних, вольових та комунікативних якостей [3, с. 81–82].

Слідчий відчуває вплив негативних емоцій, тому його особистість має характеризуватися: а) толерантністю (від лат. *tolerantia* – терпіння) – стійкістю до впливів несприятливих чинників, зниженою чутливістю до їх впливів; б) зниженим рівнем тривожності; в) емоційною стійкістю та ін. [3, с. 81–82].

Діяльність слідчого характеризується значною емоційною насиченістю. Йдеться про те, що робота слідчого пов'язана з впливом негативних чинників (сприйняттям об'єктів, що викликають негативні емоції, наприклад, сприйняття трупа чи частин розчленованого трупа, присутність у процесі судово-медичного розтину трупа тощо), наявністю перевантажень у перебігу діяльності, пов'язаної з великим обсягом роботи (невідповідність кількості кримінальних справ у провадженні і термінів виконання дій), протидією заінтересованих осіб. У процесі пізнавальної діяльності слідчий повинен уміти з усього нагромадження речей і слідів зібрати саме ті, що стосуються кримінальної справи. У цьому аспекті важливого значення набуває вміння слідчого будувати і варіювати розумові моделі, моделювати події минулого. Слідчому необхідні творче мислення, уява, наявність слідчої інтуїції. Слідчий – це та особа, яку має характеризувати не тільки самоорганізація, а й уміння організовувати інших людей, координувати їхню діяльність. Так, організація огляду місця події передбачає запрошення спеціалістів, понятих, у деяких випадках – потерпілого чи обвинуваченого [3, с. 81–82].

Слідчий повинен уміти організувати діяльність різних осіб, бути керівником слідчої дії, керувати всіма учасниками

процесу огляду. Слідчий може працювати в слідчо-оперативній групі чи слідчій бригаді. При цьому треба враховувати психологічну сумісність учасників групи чи бригади, наявність організуючих засад, розподіл функціональних обов'язків. Одержання інформації в перебігу слідчих дій передбачає вміння слідчого справляти психологічний вплив, обирати його необхідний рівень, спрямованість, способи. Слідчий повинен розумітися на психології інших людей, уміти діагностувати їхні психологічні особливості. Він має «перевтілюватися», не показувати явного, різко негативного ставлення до особи підозрюваного чи обвинуваченого (у цьому робота слідчого є близькою до роботи актора). Важливою комунікативною якістю слідчого є також вміння спілкуватися з людьми [3, с. 81–82].

Вказаними знаннями та навички курсанти – майбутні слідчі оволодівають у закладах вищої освіти (далі – ЗВО) зі спеціальними умовами навчання під час чотирирічного щоденного навчання, проходження на кожному курсі практики і підрозділах Національної поліції України під керівництвом діючих поліцейських (слідчих).

Список використаних джерел

1. Герман Є.О. Соціально-психологічна ідентичність сучасного студента. *Вісник НТУУ «КПІ». Філософія. Психологія. Педагогіка : збірник наукових праць*. 2008. № 1(22). С. 83–88. URL: <http://ela.kpi.ua/handle/123456789/8759>.

2. Психологічні особливості студентського віку. На допомогу кураторам. Вип. 3 / [укладачі : Л. М. Яворовська, Р. Ф. Камишнікова, О. Є. Поліванова, С. Г. Яновська, С. М. Куделко]. Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2013. 88 с. URL: http://dspace.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/9397/2/Psychologichni_osoblyvosti_2013__3.pdf.

3. Коновалова В. О., Шепітько В. Ю. Юридична психологія: Підручник. Х.: Право, 2008. 240 с.